

Esiselvitys

maakunnallisen yrittäjyysopintojen ja -kasvatuksen yhteisen ohjausmallin rakentamisesta Pirkanmaalle

Marja Heinistö
Petriikki Tukiainen

Lukijalle

Tampereen kaupungin oppimisympäristöjen kehittämisen koordinaatiohankkeen eli TOP School -hankkeen yhtenä tehtävänä on kehittää uusia innovatiivisia toimintamalleja, joilla edistetään kaupungin oppilaitosten laaja-alaista kehittämistyötä ja luodaan yhtenäisiä strategisia linjoja.

Pirkanmaalla on eri oppilaitoksissa jo nyt korkeatasoista ja monipuolista yrittäjyyteen kannustavaa ja ohjaavaa opetusta. Ongelmana on tämän yrittäjyyskasvatuskentän sirpaleisuus ja pedagogisen tuen epätasainen laatu. Yhteistyötä samoja yrittäjyysopintosisältöjä toteutavilla oppilaitoksilla ei ole, ja koulujen yhteydet yritysmaailmaan ovat vähäisiä.

Tampereen seudun ammattiopisto Tredussa valmistellaan hanketta, missä tullaan vetämään yhteen nämä irralliset yrittäjyysopintopakettit ja luodaan kaikille pirkanmaalaisille oppilaitoksille yhteinen yrittäjyyden tuen malli. Tämä toimintamalli rakennetaan ja sitä tullaan toteuttamaan yhteistyössä pirkanmaalaisien koulutuksenjärjestäjien, yritysten ja muiden yrittäjyyteen liittyvien toimijoiden kanssa.

TOP School -hanke on tukenut tämän mittavan maakunnallisen hankkeen alkuvaihetta teettämällä Villinikkarit Oy:llä esiselvityksen, missä on kartoitettu yrittäjyyskasvatuksen ja -opintojen nykytilannetta Suomessa ja haastatteluin selvitetty pirkanmaalaisien koulutuksenjärjestäjien, yrittäjyyskasvatusta tarjoavien muiden toimijoiden ja yritysten tahtotilaa lähteä yhdessä valmistelemaan yhteistä yrittäjyyteen ohjaavaa toimintamallia.

Käsillä oleva raportti on ensimmäinen askel matkalla, minkä lopputuloksena Pirkanmaalle saadaan vahva ja selkeä aluksi vain toisen asteen kattava mutta myöhemmin myös perus- ja korkea-asteen opinnot läpäisevä yrittäjyysopintoihin ohjaava toimintamalli.

Esiselvityksen rahoittajia ovat Euroopan aluekehitysrahasto, Pirkanmaan liitto ja Tampereen kaupunki.

Riitta Juusenaho
Hankejohtaja, KT
TOP School -hanke

Esiselvityksen sisältö

1. Esiselvityksen tausta	4
2. Yrittäjyysopintojen ja -kasvatuksen merkitys Pirkanmaalla	5
3. Yrittäjyyskasvatuksen valtakunnallisesti kiinnostavimmat kehittämishankkeet	7
4. Maakunnallisen verkostoyhteistyön neljä kehittämiskohdetta	8
5. Yrittäjyyskasvatuksen maakunnallinen strategia ja yrittäjyyden tuen malli	14
6. Yrittäjyyskasvatuksen oppilaitoskohtainen kehittäminen	18
7. Opettajien täydennyskoulutustarpeet	19
8. Yritysyhteistyön kehittäminen	20
9. Yrittäjyyden oppimisympäristöjen hyvät käytänteet	23
10. Ammatillisen koulutuksen TOP 4 yrittäjyyden kehittämisen työkalua	31
11. Yhteenveto	33
Haastatellut oppilaitokset ja sidosryhmät	35
Linkit hyviin käytänteisiin	36
Selvityksen tiivistelmä liitteen 1 diaesityksessä	366

1. Esiselvityksen tausta

Tampereen seudun ammattiopisto Tredussa ollaan suunnittelemassa vuonna 2014 alkavaa hanketta, missä luodaan maakunnallinen yrittäjyysopintojen ja -kasvatuksen ohjausmalli. Tarkoituksena on, että malli tulee aluksi vain toisen asteen käyttöön, mutta myöhemmin malliin lisätään myös peruskoulun ja korkeakoulujen osuudet. Hankkeelle tullaan hakemaan EU-rahoitusta. Hankkeen tavoitteena on rakentaa Pirkanmaalle kaikkien toimijoiden yhteinen toimintatapa, missä ohjataan opiskelijoita samantyyppisiin väyliin kohti yrittäjyysopintoja ja yrittäjyyttä.

Tulevaa hanketta varten tehtiin esiselvitystyönä kartoitus pirkanmaalaisten koulutuksenjärjestäjien näkemyksistä maakunnallisen yrittäjyyden tuen mallin rakentamisesta sekä yrittäjyysopintojen ja -kasvatuksen nykytilasta. Samalla kartoitettiin tällä hetkellä eri puolilla Suomea käytössä olevia keskeisimpiä yrittäjyysopintojen ja -kasvatuksen malleja mahdollisuuksineen ja heikkouksineen. Esiselvityksessä yrittäjyysopintojen ja -kasvatuksen malleja tarkasteltiin perusopetuksen, toisen asteen ja korkeakoulujen näkökulmasta, jotta saatiin muodostettua kokonaisnäkemys yrittäjyyskasvatuksen ja -opintojen toimintatavoista eri kouluasteilla ja niiden nivelvaiheissa. Esiselvitystyön pääpaino oli toisen asteen ammatillisen koulutuksen nykytilan ja hyvien käytänteiden kartoittamisessa.

Esiselvitystyössä kysyttiin myös pirkanmaalaisten yrittäjien ja muiden sidosryhmien halukkuutta olla mukana yrittäjyysopintojen ja -kasvatuksen kehittämisessä sekä toteuttamisessa Pirkanmaalla. Samalla selvitettiin yrittäjien kokemuksia yrittäjyyskasvatuksen yhteistyöstä oppilaitosten kanssa ja kartoitettiin heidän näkemyksiä koulu–yritys-yhteistyön kehittämistä. Tavoitteena oli kuvata millainen yhteistyö nähdään hedelmälliseksi, millaista yhteistyötä haluttaisiin tulevaisuudessa lisätä sekä millaisilla edellytyksillä yritykset ja yrittäjät tahtoisivat olla mukana yrittäjyyskasvatuksen ja -opintojen kehittämistyössä.

Esiselvitystyön tavoitteet ja toteutustapa

Yrittäjyyskasvatuksen tilannetta kartoittava esiselvitystyö toteutettiin asiantuntijatyönä Vilinikkarit Oy:n toimesta kesällä 2013. Esiselvitystyön kokoamiseen oli varattu aikaa toukokuun lopusta elokuun puoleen väliin. Aikataulu ja oppilaitosten loma-ajat huomioonottaen tämä tarkoitti haastattelujen toteutusta gallup-tyyppisenä kyselyinä ja minihaastatteluina. Haastatteluissa kartoitettiin, miten koulutuksenjärjestäjät näkivät yrittäjyyskasvatuksen ja -opintojen nykytilan omassa oppilaitoksessa sekä pohdittiin tulevaisuuden kehittämistarpeita ja onnistuneen maakunnallisen yrittäjyyden tuen mallin rakentamisen edellytyksiä. Samalla koulutuksenjärjestäjiltä tiedusteltiin heidän halukkuuttaan olla mukana maakunnallisessa yrittäjyysopintojen ja -kasvatuksen tuen mallin rakentamisessa. Myös yritys- ja

sidosryhmähaastattelut toteutettiin samalla metodilla painottaen kysymykset tahtotilaan ja onnistuneiden yhteistyön paikkojen rakentamiseen yrittäjyyskasvatuksen ja -opintojen kehittämisen näkökulmasta.

Haastatteluja ei litteroitu vaan niistä koottiin pääajatuksot osaksi esiselvitystyötä. Jokainen haastateltava kutsuttiin mukaan kehittämistyöhön ja osallistumaan 25.9.2013 toteutettavaan esiselvitystyön tuloksia esittelevään tilaisuuteen. Tavoitteena oli, että esiselvitystyö tukisi tulevan yhteistyöhankkeen viestintää ja yhteisen kehittämisenäkemyksen syntymistä.

Esiselvitystyön aikana teemasta keskusteltiin minihaastattelun merkeissä yhteensä 31 henkilön kanssa. Muutamien haastateltavien toiveena oli, ettei kommentteja julkaista heidän nimellään, joten tämän esiselvitystyön lainaukset on kirjattu yleisellä tasolla. Haastatellut tahot löytyvät raportin lopusta. Muutamia oppilaitosjohtajia tai oppilaitosten yrittäjyyden kehittämisestä vastaavia ei tavoitettu esiselvitystyön aikana haastattelua varten.

2. Yrittäjyysopintojen ja -kasvatuksen merkitys Pirkanmaalla

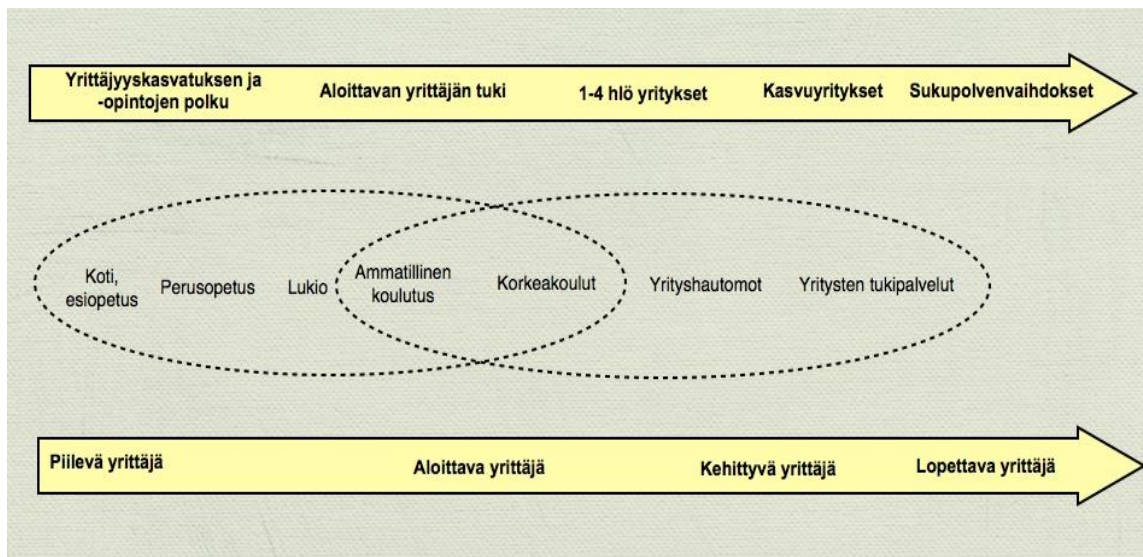
Yrittäjyysopintojen ja -kasvatuksen tavoitteena on antaa oppijoille mahdollisuus oppia ymmärtämään yrittäjyyttä, oppia yrittäjämäistä toimintatapaa ja oppia yrittäjyydestä ja miten tulla yrittäjäksi. Yrittäjyyden käsitettä on tutkittu paljon. Laajasti tarkasteltuna se tarkoittaa ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapaa elämään. Se on epävarmuuden sietokykyä, kokonaisuusien hahmottamisen ja tulevaisuuden ennakoinnintaitoa, omiin kykyihinsä luottamista ja taitoa toimia yhdessä muiden kanssa asioiden eteenpäin viemiseksi.

– Villinikkarit Oy

”Jokaisessa työtehtävässä tarvitaan yritteliästä asennetta. Meidän nuoret näkevät yrittäjyyden yhtenä vaihtoehtona työllistyä tulevaisuudessa.”

– Ammatillinen opettaja

Haastatteluiden perusteella yrittäjyyden edistäminen ja opiskelijoiden yrittäjyysvalmiuksien kasvattaminen nähtiin tärkeäksi koulutusasteesta riippumatta. Suurin osa vastaajista korosti yrittäjyyden tuen polun rakentamisen tärkeyttä perusopetuksesta korkeakouluihin ja aloittavan yrittäjän tukipalveluihin. Kuvassa 1 on nähtävillä yrittäjyyden tuen polun erilaiset vaiheet.

Kuva 1. Yrittäjyyden tuen polku.

Omaa yrittäjyyspolkua tai kurssitarjontaa on mietitty ja testattu jonkin verran kaikissa oppilaitoksissa. Kuitenkin yrittäjyysopintojen kehittäminen on usein vain muutamien teemasta vastaavien opettajien harteilla. Toisen asteen ammatillisten oppilaitosten välillä yrittäjyyden oppimisympäristöissä ja kurssitarjonnassa on eroja. Osassa yrittäjyyden oppimisympäristö on osa arjen toimintaa ja toisissa yrittäjyysopintojen ja -kasvatuksen kehittäminen on alkutaipaleella. Yleisin toisella asteella käytössä oleva yrittäjyysopintojen ja -kasvatuksen malli on Nuori Yrittäjyys ry:n tarjoamat NY-leirit sekä NY vuosi yrittäjänä -ohjelma.

Esiselvitystyön haastatteluissa huomioitiin, että opetushenkilöstön kanssa yrittäjyydestä puhuttaessa esille nousevat sisäisen ja ulkoisen yrittäjyyden näkökulmat. Sisäisellä yrittäjyydellä tarkoitetaan oppijan asennetta, omaehtoista tekemistä ja ryhmätyötaitoja. Vastajaat kokivat sisäisen yrittäjyyden kehittämisen tärkeäksi osaksi yrittäjyyskasvatuksen ja -opintojen kehittämistä. Vastajaat kuvailivat sisäisen yrittäjyyden asenteeksi ja toimintatavaksi, joita tarvitaan jokaisella työpaikalla ja jokaisessa työtehtävässä. Sisäisen yrittäjyyden lisääminen ja asennekasvatus nähdään kaikkien kasvattajien yhteisenä tehtävänä, mutta yrittäjyydestä ja yrittäjyydestä urana ei uskalleta puhua riittävästi.

Eriyisesti perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa yrittäjyyskasvatus ja -opinnot nähdään osana laajempaa aihekokonaisuutta, johon kuuluvat yrittäjämäinen asenne tekemiseen ja yrittäjyyden harjoittelupaikat sekä yhteiskunnan toiminnan ja yrittäjyyden merkityksen ymmärtäminen osana Oy Suomi Ab:n toimintaa kansainvälisessä toimintaympäristössä.

Yrittäjyysopinnoilla ja -kasvatuksella nähdään olevan kasvava rooli erityisesti toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa, jossa yhä useammalle valmistuvalle yrittäjyys on luonteva työllistymisen vaihtoehto. Yrittäjyysnäkökulma halutaan kytkeä osaksi kaikkien opettajien

perustyötä lisäämällä yrittäjyys- ja työelämäosaamista sekä kannustamalla toiminnallisiin pedagogisiin ratkaisuihin. Olennaista yrittäjyyskasvatuksessa on miten asioita tehdään ja miten opiskelijoita ohjataan pohtimaan yrittäjyyttä potentiaalisena uravaihtoehtona.

3. Yrittäjyyskasvatuksen valtakunnallisesti kiinnostavimmat kehittämishankkeet

Aalto-yliopiston Pienyrityskeskuksen julkaisussa ”Ideoita ja oivalluksia yrittäjyyskasvatukseen YKOONTI” on tutkittu vuosina 2000–2010 toteutettuja yrittäjyyskasvatuksen teemaan liittyviä pääosin ESR-rahoitteisia hankkeita. Tavoitteiden tärkeyttä arvioitaessa jakaantui tavoitteet selkeästi kahtia: pehmeisiin ja koviin tavoitteisiin. Tutkimuksessa pyydettiin yrittäjyyskasvatuksen hankkeisiin osallistuneita arvioimaan hankkeiden määrällisten ja laadullisten tavoitteiden onnistumista.

Tutkimuksessa nousivat yrittäjyyskasvatuksen ”pehmeät” tavoitteet erittäin tärkeiksi: yrittäjyyskasvatuksen pedagogisten toimintamallien kehittäminen, oppimisympäristöjen kehittäminen ohjaamaan toimintaa vastuullisesti ja yrittäjämäisesti sekä luovuuden ja innovaatiotoiminnan vahvistaminen. YKOONNIN mukaan yrittäjyyskasvatuksen kehittämistä voidaan pitää kolmivaiheisena prosessina, jossa ensimmäisessä vaiheessa toimenpiteet kohdistuvat yrittäjyyskasvatettiin (= opettajiin), toisessa vaiheessa yrittäjyyskasvatettaviin (= oppilaisiin) ja kolmannessa vaiheessa päästään kehittämään yritystoimintaa ja yrittäjyyden oppimisympäristöjä (= alkavat yrittäjät, yritystoiminnan kehittäminen). Kolmannen vaiheen tavoitteet korostuivat tutkimuksessa vähiten. YKOONTI-tutkimusraporttiin voi tutustua tarkemmin raportin loppuun kootusta linkkilistasta löytyvästä linkistä. Tämän esiselvitystyön haastattelut ovat yhtenevät YKOONTI-tutkimusraportin havainnoista keskeisimmistä kehittämisteemoista.

Pirkanmaan alueella on toteutettu useita erilaisia yrittäjyyden ja yrittäjyyskasvatuksen hankkeita, joista saatuja kokemuksia kannattaa hyödyntää maakunnallisen kehittämistyön suunnitteluvaiheessa. Erilaisten hankkeiden kautta oppilaitoksiin on muodostunut yrittäjyyskasvatuksen edelläkävijöiden joukko, jotka tulee kutsua mukaan maakunnalliseen yrittäjyysopintojen ja -kasvatuksen kehittämistyöhön jakamaan kokemuksia sekä edelleen kehittämään pirkanmaalaisia yrittäjyysopintoja ja -kasvatusta.

Opetushallituksen rahoittamia rakennerahastokauden 2007–2013 yrittäjyyskasvatuksen hankkeita, joissa kaikissa on ollut ja on mukana pirkanmaalaisia koulutuksenjärjestäjiä:

- HOPE, Länsi-Pirkanmaan koulutuskuntayhtymä, Ikaalisten käsi- ja taideteollisuusoppilaitos

- Kasvu Yrittäjyyteen, Valkeakosken Seudun Kehitys Oy (mukana oppilaitoksista Valkeakosken ammatti- ja aikuisopisto VAAO, Sastamalan koulutuskuntayhtymä SASKY)
- NY-yrittäjyyskasvatuksen polku, Nuori yrittäjyys ry (ohjelmat käytössä kaikissa haastatelluissa ammattiopistoissa)
- YES-yrittäjyyskasvatuksen keskuksset, Valtakunnallinen YES ry (YES-toiminnassa mukana monia oppilaitoksia, Pirkanmaalla oma YES-alueoimisto)
- Yrittäjyyskasvatuksen mittaristo, Lappeenrannan teknillinen yliopisto (Tampereen ammattiopisto, käytetty myös muissa oppilaitoksissa)
- YKOONTI – Yrittäjyyskasvatushankkeiden koonti- ja arviointihanke, Aalto-yliopisto, kaupakorkeakoulu, Pienyrityskeskus
- YVI, Turun yliopisto, Turun normaalikoulu (materiaaleihin tutustuttu useissa oppilaitoksissa)
- YES goes to lukio – Lukioiden yrittäjyys- ja työelämätiedon syventäminen -hanke, YES ry (Tampereen yliopiston normaalikoulun lukio, Ylöjärven lukio).

4. Maakunnallisen verkostoyhteistyön neljä kehittämiskohdetta

Tällä hetkellä käydään laajaa yhteiskunnallista keskustelua siitä, millainen on Suomen tulevaisuus sekä miten suomalaiset voivat erikoistua globaalilla kilpailukentällä. Myös Pirkanmaalla ollaan parhaillaan päivittämässä maakuntastrategiaa, johon kootaan laajan ja keskusteleavan valmistelun kautta pirkanmaalainen näkemys tulevaisuudesta. Tavoitteena on löytää yhteinen vahva tarina, joka tukee maakunnan arvoja ja toimintatapoja.

”Vuonna 2040 Pirkanmaa on Suomen vahvoja alueita ja yhteisillä innovatiivisilla ratkaisuilta tuetaan yritystoimintaa, hyvää arkea, laadukasta asumista ja sujuvia yhteyksiä.”

Yrittäjyyskasvatuksen strategiatyön niveltymisestä osaksi maakuntastrategiaa on hyviä kokemuksia esimerkiksi Varsinais-Suomesta, jossa laadittiin yrittäjyyskasvatuksen strategia 2020. Strategiassa määritetään maakunnallinen visio ja sitä konkretisoivat tavoitteet maakunnan hyvinvoinnin, yrittäjyyden sekä yrittäjyyskasvatuksen edistämiseksi.

Varsinais-Suomen yrittäjyyskasvatuksen visio: ”Yrittäjyyskasvatus on Varsinais-Suomen hyvinvoinnin ja yrittäjyyden kehittämisen perusta. Maakunnan yrittäjyyskasvatuksen Ehjä polku perusasteelta korkea-asteelle rakentuu kumppanuudelle, avoimuudelle ja verkostoyhteistyölle.” Visio kannustaa jokaista ottamaan osaa yrittäjyyskasvatuksen ehjän polun rakentamiseen sekä verkostoyhteistyöhön. Varsinais-Suomessa yrittäjyyskasvatuksen strategiatyö linkittyy tiiviisti maakuntastrategiaan ja kokonaisvaltaiseen aluekehittämiseen. (Varsinais-Suomen yrittäjyyskasvatuksen strategia.) Varsinais-Suomessa ja useissa muissa maakunnissa yrittäjyyskasvatuksen maakunnallisen kehittämisen ja oppilaitosten välisen verkostoitumisen koordinointivastuu on alueen YES-keskuksella.

Yrittäjyyskasvatuksen maakunnallinen kehittäminen on nähty toimivaksi tavaksi viedä yrittäjyyttä maakunnassa eteenpäin vaikuttamisen, kustannustehokkuuden ja opetuksen kehittämisen näkökulmista. Maakunnallisen kehittämistyön suurimpia haasteita on ollut teeman jalkauttaminen yksittäisiin kuntiin ja oppilaitoksiin. Maakunnalliseen kehittämistyöhön osallistuminen on antanut eväitä ja innostusta erilaisiin koulutuksiin osallistuneille opettajille toteuttaa yrittäjyyskasvatusta omassa opetuksessa, mutta koko koulun yhteiseksi asiaksi yrittäjyyskasvatus on haastavaa viedä yksittäisten vastuopettajien toimesta. Suurin syy tähän lienee oppilaitosten toimintakulttuuri, jossa jokainen opettaja tekee varsin itsenäistä työtä omassa luokassa ja yhteiseen osallistavaan opetuksen kehittämiseen on varattu vain vähän aikaa.

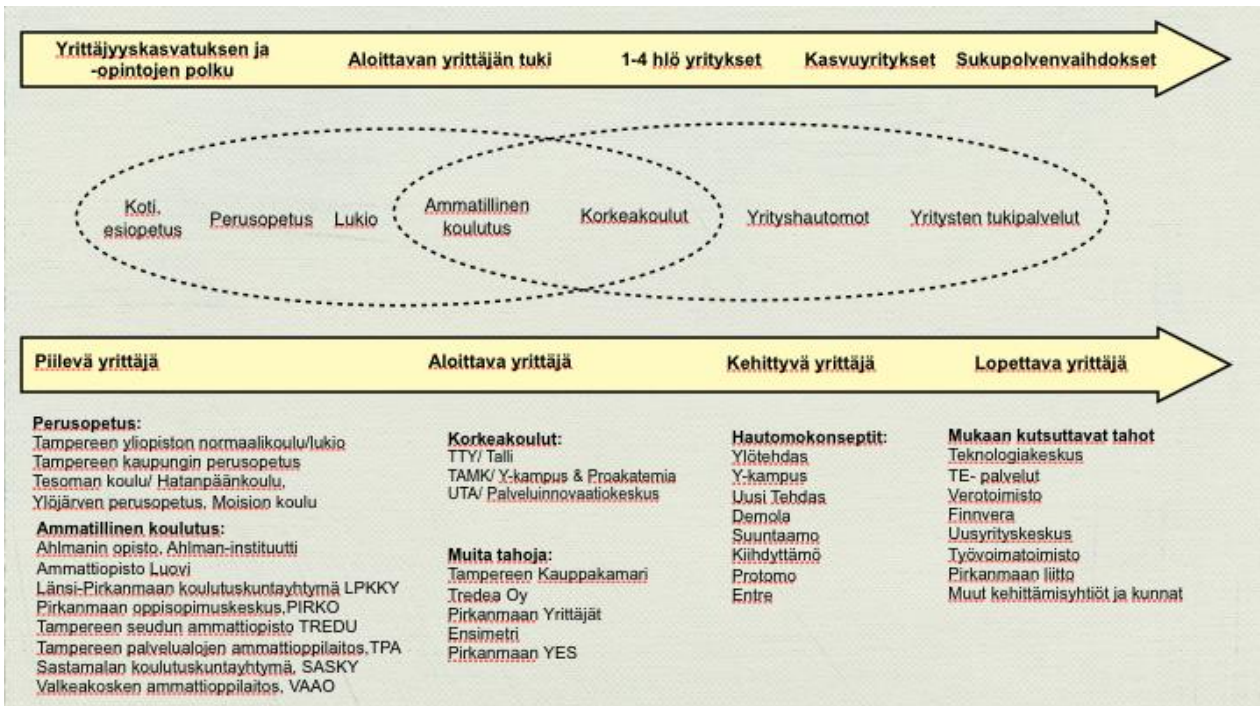
Keski-Suomessa maakunnallisen yrittäjyyskasvatuksen kehittämistyön jatkona on toteutettu OPSOPO-hanke, jossa maakunnallisen yrittäjyyskasvatuksen strategian pohjalta on tehty viiteen kuntaan oma osallistava strategiaprosessi, jossa yrittäjyyskasvatuksen ehjää polkua on työstetty ja konkretisoitu osaksi koulujen lukuvuosisuunnittelua ja opettajan omaa arkea.

4.1 Näkemyksiä maakunnallisesta kehittämisestä Pirkanmaalla

”Pirkanmaalla on paljon yrittäjyyskasvatuksesta ja yrittäjyydestä syttyneitä opettajia, jotka tarvitsevat tukea radikaalisti erilaisten oppimisympäristöjen rakentamiseen omassa oppilaitoksessa. Yrittäjyyden eteenpäin vieminen edellyttää johdon tukea, siksi maakunnalliselle strategiatyölle on tilausta myös Pirkanmaalla.”

– Ammatillisen oppilaitoksen opettaja

Maakunnallinen yrittäjyyden tuen malli kokoaa yhteen pirkanmaalaiset yrittäjyyskasvattajat, yrittäjyyden oppimisympäristöt ja yrittäjyyden tukipalveluita tarjoavat tahot. Kuvassa 2 kuvataan yrittäjyyden tuen polkuun liittyvää verkostoa Pirkanmaalla.

Kuva 2. Maakunnallisen yrittäjyyden tuen polun toimijat.

Maakunnallinen kehittäminen edellyttää verkostomaista yhteistyötä ja kohtaamisia eri toimijoiden välillä, kokemusten vaihtoa, parhaiden mallien jalostamista ja yhteistä selkeää strategista kehittämistyötä. Strategisen kehittämisen lähtökohta on hyvin suunniteltu ja johdettu strategiatyön prosessi, jolla on selkeä päämäärä ja kehittämistyöhön sitoutuneet osallistujat. Strategia on päätöksiä ja toimintaa ohjaava johdonmukainen suunnitelma, joka auttaa selviämään alati muuttuvassa toimintaympäristössä. Hyvin laadittu strategia on muutosjohtamisen selkänaja, jonka avulla muutosprosesseja voidaan toteuttaa johdonmukaisesti. Parhaimmillaan strategia tulee organisaation ajattelutavaksi ja se auttaa yksilöitä tekemään päätöksiä isojen asioiden äärellä sekä arkipäivän tilanteissa.

Maakunnallisen yrittäjyyden tuen mallin ja strategiatyön tavoitteena on koota tulevaisuutta ennakoiva, innostava, rohkea ja eri toimijoita yhdistävä strategia. Yhdessä rakennettu strategia motivoi toimijoita viemään suunnitelmia omaan organisaatioon. Yhteisten linjojen tulee olla tulevaisuuteen katsovia, mutta sisältää riittävän konkreettisia suunnitelmia strategian toteuttamisesta omassa oppilaitoksessa tai organisaatiossa.

”Emme voi sanoa sitoutuvamme mukaan yhteiseen kehittämistyöhön elleimme tiedä tarkkaan mitä ollaan tekemässä, miten yhteistä kehittämistyötä tehdään ja millaisilla resursseilla meitä kutsutaan mukaan. Yrittäjyyden kehittäminen maakunnassa on tärkeä asia ja voimme luvata olevamme mukana keskusteluissa, kun suunnitelmat alkavat selkiytyä.”

– Ammatillisen koulutuksen rehtori

Esiselvitystyön haastatteluissa koulutuksenjärjestäjät toivat esille, että yrittäjyyden tuen polun maakunnallinen kehittäminen, yrittäjyysopintojen ja -kasvatuksen mallien rakentaminen ja yhteistyö kiinnostaa. Haastatteluissa nousi esille, että koulutuksenjärjestäjät tarvitsevat tarkasteltavaksi konkreettisempia suunnitelmia pystyäkseen arvioimaan, voivatko tai haluavatko sitoutua mukaan yhteiseen kehittämishankkeeseen. Keskustelujen eteenpäinviemiseksi koulutuksenjärjestäjät halusivat nähdä ja tutustua ensimmäiseen versioon kehittämistyön projektisuunnitelmasta, laajuudesta, tavoitteista, toteutustavasta ja resursien jakautumisesta. Tämän vuoksi konkreettiset lupaukset, miten koulutuksenjärjestäjät ja sidosryhmät osallistuvat maakunnallisen mallin kehittämiseen, jäivät uupumaan tästä esiselvitystyöstä. Toisaalta useat haastatteluihin osallistuneet peräänkuuluttivat yhteisen suunnittelun, sitouttamisen ja yhteistuotannollisen verkoston lähestymistapaa jo kehittämishankkeen suunnitteluvaiheessa. Haastatellut oppilaitosten rehtorit, yrittäjyyskasvatuksen vastuopettajat, projektityöntekijät ja muut sidosryhmien edustajat lupasivat pysyä kuulolla tulevasta maakunnallisen yrittäjyyden tuen polun kehittämishankkeesta ja pohtia sitoutumiskysymystä, kun maakunnallinen työ on konkretisoitunut kehittämishankkeen projektisuunnitelma-aihioksi.

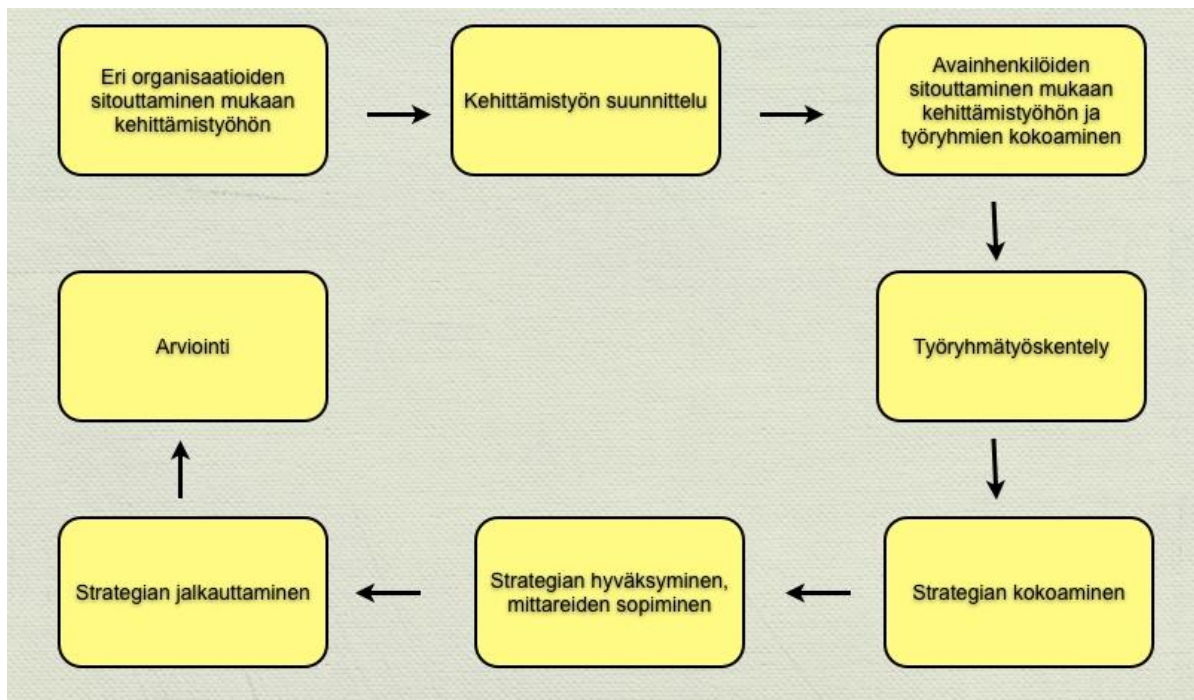
4.2 Maakunnallisen strategiatyön suunnittelu

”Jos kehittämistyössä on mukana suuri joukko eri organisaatioita, oppilaitoksia ja sidosryhmiä, täytyy kehittämistyön vetovastuu olla selkeästi yhdellä organisaatiolla.”

– Ammatillinen oppilaitos

Strategian laatiminen ja toteuttaminen vaatii johtajuutta ja suunnitelmallisuutta. Strategiatyö alkaa verkoston ja avainhenkilöiden sitouttamisesta mukaan kehittämistyöhön. Organisaatioiden sitouttaminen mukaan strategiatyöhön alkaa strategian laadintavaiheesta, johon kutsutaan osallistumaan ja keskustelemaan kaikkien mukana olevien tahojen avainhenkilöt niin organisaation johdosta kuin yrittäjyyskasvatuksen toteuttajaopettajista. Strategia voidaan laatia verkostomaisesti erilaisten kehittämisryhmien avulla, jolloin jokainen ryhmä tarkastelee ja kehittää teemaa omasta näkökulmasta käsin.

Hyvin johdetussa strategiaprosessissa organisaatiot sekä eri kehittämisryhmät työskentelevät joustavasti ja keskustellen toistensa kanssa. Kehittämisryhmien työ tukee toisiaan, ja lopputuloksena syntyy yhteiseen päämäärään tähtäävä strategia, joka täydentyy eri kehittämisryhmien sekä oppilaitosten omina innovatiivisina ja konkreettisina toimenpidesuunnitelmina. Lopuksi strategian käytäntöön viemiseen ja arviointiin tulee varata riittävästi aikaa ja resursseja, koska jokaisen organisaation jäsenen tulisi tuntea päämäärät ja keinot niiden saavuttamiseksi.

Kuva 3. Strategisen kehittämisen prosessi verkostossa.

4.3 Toimiva verkostoyhteistyö

”Onnistunut verkostoyhteistyö syntyy molemminpuolisesta vuorovaikutuksesta ja matkasta kohti jaettavaa innostavaa tulevaisuuskuvaa.”

Verkostot ovat yhteistyön mahdollistajia. Verkostoyhteistyöllä voidaan ratkaista sellaisia ongelmia, johon yksilöt tai organisaatiot eivät yksin pysty. Verkottunut toimintaympäristö mahdollistaa vertaisoppimisen, uuden tiedon rakentumisen ja yhteistoiminnan kehittämisen useiden osapuolten tarpeet huomioiden. Yrittäjyyskasvatuksen ja -opinnojen näkökulmasta verkostoyhteistyön lisääminen on tärkeä osa yrittäjyyden tuen polun rakentumista – mitä paremmin toimijat tuntevat toisensa, sitä enemmän yhteistyötä tehdään. Verkotot auttavat uudenlaisen yhteistyön syntymistä eri organisaatioiden rajapinnoilla.

Yrittäjyyden tuen polun rakentamisessa on tärkeää tunnistaa yrittäjyyskasvatuksen laaja verkosto, johon kuuluvat opetushenkilökunta esikoulusta korkeakouluihin, nuorisopalveluita tarjoavat tahot, yrittäjäjärjestöt, kehittämissyhtiöt, kauppakamari, kunnat ja kaupungit, aloittavan yrittäjän tukipalveluita tarjoavat tahot, yrityshautomot tai vastaavat toimijat, yritykset ja työnantajatahot, nuorten edustus esimerkiksi opiskelijajärjestöiden kautta sekä muut teemaan linkittyvät hankkeet ja prosessit. Yrittäjyyden tuen polun hahmottaminen alkaa verkostokartan rakentamisesta.

Tässä esiselvitystyössä pyritään kuvaamaan pirkanmaalaisten koulutuksen järjestäjien ja avainsidosryhmien toiveita, odotuksia ja näkökulmia pirkanmaalaisen yrittäjyyden tuen polun rakentamisesta. Haastatteluissa nousi esille, että verkostoyhteistyön tulee olla selkeää, riittävän laaja-alaista ja yhteistä asiaa eteenpäin vievää. Turhia kokouksia ei kaivata, vaan verkostossa halutaan järjestää erilaisia tapaamisia, joihin ihmiset kutsutaan koolle selkeän otsikon avulla.

Verkostoyhteistyön suurimmat esteet:

- Yhteistyön liian yleinen luonne
- Verkoston sisäisessä toiminnassa erilaiset orientaatiot osallistua
- Verkoston epäselvä tehtävä ja puutteellinen johtaminen
- Ajanpuute, kukaan ei tee mitään konkreettista
- Osallistujat eivät ole sitoutuneet verkoston toimintaan
- Yhteisiä kohtaamisia ei ole ja viestintä ei toimi
- Asiat eivät etene, koska verkoston jäsenet eivät saa tukea toiminnalle oman organisaation johdolta

Verkostoyhteistyön kehittämisessä on useita tapoja, mutta lähtökohtana on aina molempuolisen luottamuksen rakentaminen. Verkoston kehittäminen on systemaattista työtä, johon liittyy erilaisia toimenpiteitä viestinnässä, erilaisten kohtaamisten ja koulutusten järjestämistä sekä osaajien yhdistämistä ja vuorovaikutuksen lisäämistä eri alojen rajapinnoilla (oppilaitokset–yritykset–julkisen/kolmas sektori). Verkostoyhteistyö on suoraan yhteydessä alueen kilpailukykyyn ja innovaatiotoiminnan edistämiseen.

Verkostoyhteistyötä oppilaitosten, yritysten, julkisen- ja kolmannen sektorin kesken voidaan vahvistaa yrittäjyyden edistämiseksi monin keinoin. Oppilaitosten, sidosryhmien ja yritysten haastatteluista kootut kehittämistarpeet voidaan kiteyttää neljään teemaan:

- Maakunnallinen strategia ja maakunnallisen yrittäjyyden tuen mallin laatiminen
- Oppilaitoskohtainen kehittämistyö – yrittävän työkuulttuurin, yrittäjyyskasvatuksen ja -opintojen sekä yrittäjyyden oppimisympäristöjen kehittäminen
- Opettajien osaamisen kehittäminen – opettajien täydennyskoulutus
- Yritysyhteistyön kehittäminen oppilaitosten ja opettajan henkilökohtaisen osaamisen kehittämisen tukena. Yhteistyön syventäminen yrittäjyyden tukipalveluita tarjoavien organisaatioiden kanssa

Kuva 4. Pirkanmaan yrittäjyyden tuen mallin kehittämistarpeet.

5. Yrittäjyyskasvatuksen maakunnallinen strategia ja yrittäjyyden tuen malli

Pirkanmaalaisten oppilaitosten haastatteluissa nousi esille maakunnallisen kehittämisen olevan luonteva ja kustannustehokas tapa työskennellä, koska useat oppilaitokset toimivat koko Pirkanmaan alueella. Kaikki haastatellut oppilaitokset haluavat olla mukana maakunnallisen yrittäjyyden tuen polun rakentamisessa omat resurssit ja oppilaitoksen strategiset painopisteet huomioiden. Yrittäjyys nähdään yhtenä maakunnallisen kilpailukyvyn perustana ja yhtenä potentiaalisena uravaihtoehtona opiskelijoille valmistumisen jälkeen.

”Alueellinen kehittäminen on erittäin tärkeää myös tässä yrittäjyyden teemassa. Maakunnallisen mallin tulee olla laeva, joustava ja omaan oppilaitokseen sovellettavissa niin että se tukee oman oppilaitoksen kehittämistä.”

– Ammatillinen koulutus

”Maakunnallisen yrittäjyyden tuen mallin ja yrittäjyyskasvatuksen strategian kehittäminen on erittäin tervetullutta tänne Pirkanmaalle. Yrittäjyyskasvatusta toteuttavat opettajat tarvitsevat kaiken mahdollisen tuen radikaalin työn tekemiseen – yhteisiä kohtaamisia ja johdon tukea ruohonjuuritason toiminnalle.”

– Ammatillinen koulutus

”Maakunnallinen strategia on hyvä selkänöja, mutta on olennaista mieltä myös miten asiaa viedään kuntakohtaisesti eteenpäin ja maaliin.”

– Sidosryhmän edustaja

”Nuorille tarvitaan lisää tarmoa ja taisteluntahtoa. Eri toimijat puuhaavat erilaisia asioita Pirkanmaalla yrittäjyyden, nuorten työllistymisen ja syrjäytymisen ehkäisyn parissa. Tavaltaan on hyvä, että tehdään periaatteella 'jokaiselle jotain' eikä 'kaikille kaikkea'. Tällä tarkoitan, että erilaisia vaihtoehtoja tarttua myös tähän yrittäjyyden teemaan tulee nuorille olla. Maakunnallisen työn täytyy antaa oppilaitoskohtaista/toimijakohtaista liikkumavaraa olla luoviin, innovatiivisiin ja rohkeisiin kokeiluihin.”

– Sidosryhmän edustaja

Haastatteluihin vastanneet korostivat, että erityisesti laajat kehittämistyöt vaativat vahvaa johtajuutta ja prosessiosaamista kehittämistyön ohjaamisessa. Kehittämistyössä tulee ottaa huomioon kehittämistyöhön osallistuvien oppilaitosten yrittäjyyskasvatuksen nykytila ja tulevaisuuden tahtotila. Toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa on tapahtunut tai tapahtumassa fuusioitumisen myötä muutoksia, jotka haastavat oppilaitokset uudelleen työstämään omia arvoja, visioita ja toimintakulttuuria. Tämä on hedelmällinen hetki myös maakunnallisen yrittäjyyden tuen polun rakentamiseen.

Toisaalta pienemmät toimijat näkevät käytännön yhteistyön eri oppilaitosten välillä hyvänä tapana toimia yrittäjyyden ja yrittäjyysopintojen tarjonnan lisäämiseksi ammatillisten oppilaitosten kesken ja lukiokoulutuksen kanssa. Haastatteluun vastanneet kertoivat, että valinnaisiin yrittäjyysopintoihin teemasta kiinnostuneiden opiskelijoiden määrä on usein vähäinen ja kurssit eivät aina toteudu. Erityisesti pienemmät koulutuksentarjoajat näkivät yhteiselle yrittäjyysopintojen tarjottimelle olevan tarvetta eri puolella Pirkanmaata. Toisaalta suuremmissa koulutusorganisaatioissa kehitetään yrittäjyysopintoja koulutusaloittain ja alojen kesken vastaamaan yhä paremmin tulevaisuuden yrittäjyyden ja opiskelijoiden tarpeita. Yhteisen yrittäjyyden opintojen kurssitarjottimen rakentaminen on hyvä idea, koska se laajentaa opiskelijoiden mahdollisuuksia valita heitä itseään kiinnostava tapa oppia ja toteuttaa yrittäjyyttä opintojen aikana.

Esiselvitystyön minihaastatteluissa kysyttiin myös Tampereen kaupunkiseudun elinkeino- ja kehittämissyhtiöltä Tredealta, Tampereen Kauppakamarilta ja Pirkanmaan Yrittäjiltä näkemyksiä maakunnallisesta yrittäjyysopintojen ja -kasvatuksen kehittämistyöstä sekä yrittäjyyden tuen polun rakentamisesta. Lähtökohtaisesti kaikki vastaajat näkivät voivansa olla mukana yrittäjyyden tuen polun rakentamisessa ottaen huomioon organisaatioiden erilaiset roolit yrittäjyyden ja elinkeinoelämän kehittämisessä. Oppilaitosyhteistyö kuuluu yhteinä osana heidän toimintaansa, ja monenlaista yhteistyötä on eri oppilaitosten kanssa on

tehty tai viritteillä, kuten yhteiset tapahtumat, tiedottaminen, projektiyhteistyö sekä neuvottelukunnissa ja erilaisissa foorumeissa mukana olo.

”On tärkeää rakentaa yrittäjyyden tuen polkua niin, että se tukee myös alueen kilpailukykyä. Kannustaa opiskelijoita kehittämään uusia ideoita, tuotteita ja yrityksiä. Uudet ideat lähtevät usein muhimaan opiskeluaajoista, vaikka liikeidea konkretisoituisikin vasta myöhemmin.”

– Sidosryhmän edustaja

”Yrittäjyyden tuen polun rakentamisessa mieluisin rooli olisi olla mukana kehittäjän roolissa ja sen lisäksi järjestää yhteisiä tilaisuuksia, tapahtumia tai kehittämispäiviä yhdessä opettajien ja opiskelijoiden kanssa.”

– Sidosryhmän edustaja

5.1 Maakunnallisen strategiatyön tavoitteet

Maakunnallinen yrittäjyyskasvatuksen strategia ja yrittäjyyden tuen malli voidaan laatia osallistavana ja yhteisöllisenä prosessina, joka jakaantuu kehittämistiimin työskentelyyn, kouluaste kohtaisten tiimien työskentelyyn sekä asiantuntijatyöhön prosessin toteuttamisessa. Olennaista on, että strategian kuvaamiseen sitoutetaan riittävän suuri joukko oppilaitoksia, opettajia ja erilaisia sidosryhmiä, joiden toimintaan kuuluu yrittäjyyden edistäminen tai erilaiset yrittäjyyden tukipalvelut.

Yrittäjyyskasvatuksen strategian ja yrittäjyyden tuen polun mallintamisen tavoitteet:

- Synnyttää yhdessä maakunnallisten toimijoiden kanssa Pirkanmaan yrittäjyyden tuen malli ja strategia yrittäjyyskasvatuksen kehittämiseksi
- Sitouttaa maakunnalliset toimijat osallistumaan kehittämistyöhön sekä kehittämistyön kautta syntyvien tuloksien jalkauttamiseen omassa organisaatioonsa
- Edistää syntyvän strategian tavoitteiden ja yrittäjyyden tuen polun siirtymistä käytännön arkea määrittäviksi ja arjen toiminnassa tapahtuviksi toimenpiteiksi omassa oppilaitoksessa
- Luoda yhteinen näkemys pirkanmaalaisesta yrittäjyyden tuen mallista, ruokkia toimijoiden keskinäistä innostunutta kehittämishenkeä ja vahvistaa olemassa olevien yrittäjyyskasvatuksen kehittäjätiimien ja -henkilöiden välistä yhteistyötä
- Jakaa kokemuksia yrittäjyyden edistämisestä eri kouluasteilla ja oppilaitoksissa
- Löytää yhteisiä väyliä ohjata opiskelijoita yrittäjyyden pariin ja kehittää jaettua yrittäjyysopintojen kurssitarjotinta Pirkanmaan alueelle

5.2 Yrittäjyyskasvatuksen ja -opintojen strateginen kehittäminen prosessina

Yrittäjyyden tuen polun mallin, strategian ja toimintaohjelman rakentaminen voidaan toteuttaa osallistavana prosessina kehittämistiimien, opettajatiimien ja verkostokohtaamisten avulla. Kehittämistiimi, kouluastekohtaiset opettajatiimit ja verkoston kohtaamiset tarkastelevat yrittäjyyden tuen polkua ja strategiatyötä omasta näkökulmasta käsin. Eri tiimien näkemyksistä muodostuu taitavasti johdetussa strategian rakentamisprosessissa kokonaisnäkemys.

Kehittämistiimi

Strategian laatimisessa kehittämistiimin tehtävänä on tarkastella yrittäjyyden tuen mallin maakunnallista kehittämistä kokonaisuuden näkökulmasta. Kehittämistiimi työstää hyvin johdetussa prosessissa maakunnallisen vision sekä yleiset yrittäjyyskasvatuksen kehittämistavoitteet sekä kokonaiskuvan pirkanmaalaisesta yrittäjyyden tuen polusta. Lisäksi kehittämistiimi ottaa kantaa strategian ja toimintaohjelman sisällössä johtamiseen, resursointiin ja viestintään. Kehittämistiimissä kootaan kouluastekohtaisten opettajatiimien tavoitteet maakunnalliseksi kokonaisstrategiaksi. Kehittämistiimien tapaamisten välille voidaan antaa ns. välitehtäviä, joissa kehittämistiimin jäsenet työstävät valittuja teemoja yhdessä edustamansa organisaation henkilöstön kanssa. Työskentelyn kautta syntyvät tuotokset tuodaan seuraavaan kehittämistiimin tapaamiseen ja ne hyödynnetään strategian ja toimintaohjelman työstämisprosessissa.

Kouluastekohtaiset tiimit

Strategian ja maakunnallisen yrittäjyyden tuen polun laatimisessa opettajatiimien tehtävänä on arvioida yrittäjyyskasvatuksen käytännöntoteutuksen nykytila, synnyttää kouluastekohtaiset tavoitteet ja toimintaohjelmat sekä osallistua omalta osaltaan vision ja kokonaisstrategian työstämiseen. Lisäksi opettajatiimit toimivat tiedon kerääjinä omista työyhteisöistään ja tarvittaessa testaavat yrittäjyyden tuen polun luonnoksia kollegoiden keskuudessa. Opettajatiimien tapaamisten välissä on mahdollista toteuttaa oppilaitoksissa tapahtuvaa välityöskentelyä opettajatiimin tapaamisten teemojen konkretisoimiseksi ja eteenpäinviemiseksi. Välityöskentelyn kautta syntyvät tuotokset tuodaan seuraavaan opettajatiimin tapaamiseen ja ne hyödynnetään yrittäjyyden tuen polun työstämisprosessissa. Opettajatiimien jäsenet ovat myös keskeisessä roolissa strategian ja yrittäjyyden tuen mallin jalokauttamisessa omassa oppilaitoksessaan yhdessä koulun johdon kanssa.

6. Yrittäjyyskasvatuksen oppilaitoskohtainen kehittäminen

”Yrittäjyysopintojen kehittäminen koskee nuoriso- ja aikuispuolen kurssitarjonnan lisäämistä. Molemmissa asiat pysyy samankaltaisina, mutta minusta yrittäjyysopintojen kautta voitaisiin jakaa eri-ikäisten kokemuksia ja näkemyksiä työelämästä ja yrittäjyydestä.”

– Ammatillisen koulutuksen opettaja

”Oikea tekeminen innostaa ja motivoi opiskelijoita. Meidän koulussa pitäisi kehittää uudenlaisia oppimisympäristöjä yrittäjyyden ja työelämäosaamisen harjoitteluun.”

– Ammatillisen koulutuksen opettaja

Oman oppilaitoksen lähialueella toimivat sidosryhmät, yrittäjät, työnantajat ja muut oppilaitokset ovat oppilaitosten tärkeitä kehittämiskumppaneita, siksi alueellista kehittämistä ei saa unohtaa yrittäjyysopintojen ja -kasvatuksen kehittämistyössä. Yrittäjyysopintojen ja -kasvatuksen kehittäminen edellyttää oppilaitoksen sisäistä keskustelua, strategisia linjauksia ja käytännön toiminnan kehittämistä yrittäjyyden edistämiseksi.

Yrittäjyyskasvatuksen kehittämisteemat oppilaitoksissa:

1. Yrittäjyyskasvatuksen maakunnalliseen kehittämistyöhön osallistumista
2. Oppilaitoksen omaa strategista kehittämistyötä
3. Yrittävän työkuulttuurin kehittämistä
4. Yrittäjyyden oppimisympäristöjen rakentamista
5. Yrittäjyysopintojen (pakolliset ja vapaa-valintaiset) sisältöjen työstämistä
6. Yrittäjyyteen kannustavien opetus- ja ohjausmenetelmien lisäämistä
7. Yritys- ja työelämäyhteistyön edistämistä

Esiselvitystyön haastatteluissa oman oppilaitoksen yrittäjyysopintojen ja -kasvatuksen kehittäminen nähtiin keskeiseksi osaksi maakunnallista kehittämistyötä, koska se jäsentää maakunnalliset tavoitteet osaksi oppilaitosten arjen toimintaa. Maakunnallisen kehittämistyön prosessissa voidaan hyödyntää opettajien välistä vertaisoppimista ja pariopettajuutta asian eteenpäinviemisessä.

7. Opettajien täydennyskoulutustarpeet

Haastattelussa nousi esille, että oppilaitoksilla ja opettajilla on erilaisia tarpeita yrittäjyysopintojen ja yrittäjyyskasvatuksen täydennyskoulutuksiin. Täydennyskoulutusta voidaan järjestää oppilaitoskohtaisesti tai yhteistyössä useamman oppilaitoksen kanssa.

Oppilaitoksissa on innostuneita yrittäjyyskasvatuksen opettajia, jotka vievät asiaa eteenpäin. Esimerkiksi HOPE-valmennukseen on osallistunut runsas joukko pirkanmaalaisia ammatillisen koulutuksen opettajia. HOPE-valmennus on opettajille suunnattu yhteisöllinen yrittäjyysvalmennus, jonka aikana opettajat ja opiskelijat luovat yhdessä innostavia yrittäjyyden oppimisympäristöjä omaan oppilaitokseen. Menetelmä perustuu Jyväskylän ammattikorkeakoulun yrittäjyyden erikoisyksikössä Tiimiakatemiassa kehitettyihin valmennusmenetelmiin.

Yrittäjyyden edistäminen on osa ammatillisten oppilaitosten strategioita. Esimerkiksi Ahlmannin opiston strategiaan on kirjattu: ”Vuoteen 2015 mennessä yrittäjyys, kestävä kehitys ja kansainvälisyys ovat vakiintunutta toimintaamme.” Yrittäjyyden edistäminen ja yrittäjyyskasvatus on tavoitteena integroida osaksi oppilaitosten arkipäivän toimintaa. Se tarkoittaa, ettei teeman eteenpäin vieminen ole vain yrittäjyyden opettajan tehtävä, vaan koko organisaation yhteinen tehtävä.

Esimerkiksi Jyväskylän perusopetuksessa on työstetty malli miten yrittäjyyskasvatusta käsitellään sekä kehitetään koulussa ja kaupungissa vaikuttaen yritteliään työkuultuurin synty-miseen ja kaikkien opettajien sitouttamiseen mukaan toteuttamaan yrittäjyyskasvatusta omassa työssään.

Haastattelussa esiin nousseita opettajien ja organisaatioiden täydennyskoulutustarpeita yrittäjyydestä ja yrittäjyyskasvatuksesta:

- Yleiskuva: Mitä on yrittäjyyskasvatus ja miten se liittyy omaan opetukseen?
- Yrittäjyyskasvatuksen pedagogia: Mitä uutta se tarjoaa omaan opetustyöhön? (Tutustumista erilaisiin pedagogisiin menetelmiin ja niiden soveltamiseen omassa opetuksessa)
- Yrittäjyys: Kuinka auttaa yrittäjyydestä innostunutta opiskelijaa eteenpäin yrittäjyyden tuen polulla?
- Kohtaamiset: Kuinka hyödynnämme pirkanmaalaista verkostoa ja vertaisoppimista yrittäjyyskasvatuksen ja opintojen kehittämisessä? (Parhaiden mallien ja mokien esittelyä yhteisissä yrittäjyyskasvattajien kohtaamisissa)
- Oman oppilaitoksen toimintakulttuuri: Kuinka yrittäjyyskasvatusta toteutetaan meidän oppilaitoksessa? Miten se näkyy organisaation toiminnassa ja lukuvuosisuunnittelussa?

8. Yritysyhteistyön kehittäminen

Oppilaitosten työelämä- ja yritysyhteistyö on tärkeä osa yrittäjyyskasvatusta, koska aito yhteistyö ja yhteiset projektit auttavat opiskelijoita tutustumaan paikallisiin yrityksiin ja yrittäjyyteen. Parhaimmillaan yritysyhteistyö on aitoa vuorovaikutusta ja yhdessä tekemistä, joka antaa eväitä molemmille osapuolille.

Haastatteluissa nousi esiin, että parhaat yhteistyön ideat syntyvät tutustumisen ja yhteisten kokeilujen kautta. Yrittäjät kertoivat tehneensä tiettyjen opettajien kanssa yhteistyötä pitkään, jolloin hyväksi havaittuja yhteistyön muotoja voidaan toteuttaa eri opiskelijaryhmien kanssa. Yrittäjät toivat esille, että yhteistyö alkaa ja aktivoituu usein opettajan toimesta. Yrittäjän työpäivät täyttyvät oman työn tekemisestä, mutta kutsuttaessa aikaa yhteistyöhön oppilaitosten ja opiskelijoiden kanssa järjestetään mielellään. Toisaalta myös yrittäjillä on ideoita yhteistyöhön esimerkiksi opiskelijaryhmille annettavia yrityselämän toimeksiantoja, joissa opiskelijat pääsevät ratkomaan aitoja työelämän tehtäviä. Seuraaviin listauksiin on koottu yrittäjien ja työelämän näkemyksiä yritysyhteistyön parhaista malleista ja heikkouksista.

Yritysyhteistyön parhaat mallit:

- Projekttyhteistyö ja toimeksiannot – opiskelijatiimit ratkomaan yritys-caseja
- Opiskelijoiden liike-ideoiden ja yritystoiminnan (esim. NY-yritys tai osuuskunta) sparraus sekä mentorointi ideasta toteutukseen – pitkäjänteistä yhteistyötä
- Yrittäjätarinat näkyväksi/kummitoiminta – yhteisiä hetkiä, vierailuja ja keskustelua
- Opettaja–yrittäjä-treffit ja OpeTET – ajatusten vaihtoa opettajien ja yrittäjien kesken
- Kehittämisyhmä-/neuvottelukuntatyöskentely – alan kilpailukyvyyn ja osaavan työvoiman turvaaminen
- Yhteisiä koulutuksia – oman ammattiosaamisen kehittäminen ja tutustuminen

Yritysyhteistyön suurimmat sudenkuopat:

- Pitkäjänteisen yhteistyön yhteisen suunnittelun vähyys
- Yhteisten hetkien valmistelu on toisinaan puutteellista, yrittäjät haluaisivat enemmän tukea opettajilta opiskelijoiden kohtaamiseen ja näkökulmien työstämiseen
- Opettajat eivät ole läsnä tilanteissa, joissa yrittäjät työskentelevät oppilaiden kanssa
- Viestintä oppilaitosten ja yritys-/työelämän kanssa on puutteellista
- Opettajat ja opiskelijat arastelevat ottaa henkilökohtaisesti yhteyttä yrittäjiin, vaikka monet yrittäjät mielellään tekevät yhteistyötä muutoinkin kuin työharjoittelujen kautta

”Olen ollut useaan kertaan oppilaitoksessa mukana arvioimassa ja sparraamassa nuorten yritys- tai tuoteideoita. Käytännönyhteistyö, jossa oikeasti päästään juttelemaan nuorten kanssa antaa paljon myös itselle. Minua kuitenkin harmittaa, että ikinä yhteistyöprosessia

ei ole kunnolla hoidettu loppuun saakka. Yhteistyö tai yhteydenpito jää yleensä siihen yhteen kertaan. Olisi mukavaa saada opettajilta tai opiskelijoilta palaute miten idea on edennyt, miten kurssi on päättynyt tai onko ideasta syntynyt nuorille kesätyö tai yrittäjätyöpaikka.”

8.1 YES Kummit

Pirkanmaan YES tarjoaa yrittäjyyskasvatuksen kehittämispalveluita oppilaitoksille ja opettajille. YES tarjoaa koulutusta, työkaluja ja apua yrittäjyyskasvatuksen kehittämiseen. Pirkanmaan YESin näkyvin toimintamuoto on YES Kummit -verkosto, joka koostuu yrittäjistä ja liike-elämän toimijoista. YES Kummit ovat sitoutuneet tekemään koulu–yritys-yhteistyötä. Verkostoon kuuluu lähes 60 YES Kummia.

YES Kummien yhteistyö ja tehtävä on esimerkiksi:

- kutsua oppilaita yritysvierailuille
- kertoa yrittäjätarinaansa tai työkokemuksestaan kouluilla
- toimia neuvonantajina nuorten harjoitusyrityksissä
- auttaa asiantuntijan roolissa koulun yrittäjyyskasvatuksessa
- lisätä kokemuksillaan ja esimerkeillään työelämäntuntemusta
- antaa vinkkejä työnhakuun
- antaa käytännön projekteja työstettäväksi
- toimia missä tahansa mielekkäässä yhdessä sovitussa roolissa koulu–yritys-yhteistyössä

Haastatteluihin osallistuneista yrittäjistä puolet ovat mukana YES Kummit -toiminnassa. Kummitoiminta nähdään toimivaksi tavaksi helpottamaan kontaktien ottamista oppilaitoksista yrittäjiin. Suurin osa YES-verkoston kautta tulleista yhteistyön muodoista on ollut yrittäjätarinan kertomista, yritysvierailuja tai NY-toimintaan tai liike-ideoiden rakentamiseen liittyvää käytännön sparrausta. Yrittäjät haluavat olla mukana viemässä eteenpäin positiivista ja realistista kuvaa yrittäjyydestä tulevaisuuden uravaihtoehtona tai tapana työllistää itsensä.

8.2 Koordinoitu työelämä-/yritys-yhteistyön kehittäminen

Keski-Suomen lukiohankkeessa on kehitetty lukioden ja työelämän yhteistyötä sekä vahvistettu lukioden verkostoitumista. Lukiohanke on jaettu kahteen vaiheeseen, jossa ensimmäisessä vaiheessa on kehitetty opetushenkilöstön ja lukion johdon työelämä-tietoutta, uusia menetelmiä ja käytänteitä lukio-opiskelijan työelämäkokemusten lisäämiseksi. Samalla jokaiselle lukiolle on kehitetty oma työelämämalli, joka vahvistaa lukioden pysyviä yhteis-

työverkostoja. Toimintaa esitellään "Lukiosta työelämään – Keski-Suomen lukioden työelämämallit" -julkaisussa, jossa on mukana jokaisen mukana olleen lukion oma työelämämalli.

Keski-Suomen lukiohankkeen kehittämisprosessi on hyvin suunniteltu ja toteutettu. Jokaisesta mukana olevasta lukiosta on opettajia, opinto-ohjaajia ja oppilaitoksen johtoa sitoutettu mukaan lukiokoulutuksen kehittämiseen neljän teeman/työryhmien kautta. Kehittämisteemat ovat työelämä, kansainvälisyys, pedagogiikka ja johtajuuden kehittäminen. Jokaisista kehittämisalueista on työstyetty opettajien kanssa erilaisissa koulutuksissa, seminaareissa, lukiokohtaisessa työskentelyssä ja projektihenkilöstön sparrauksen avulla. Keski-Suomen lukiohankkeen peda.net-ympäristöstä löytyy kattavasti tietoa hankkeen kulusta ja toteutustavasta.

8.3 Opettajien oma aktiivisuus ja kiinnostus oman alan yrityksistä

Yhteistyön syvenemisen edellytyksenä on opettajien omat, henkilökohtaiset kontaktit oman alan yrittäjiin ja työnantajiin. Parhaimmillaan yhteistyö on pitkäjänteistä vuosia jatkuvaa yhteistä tekemistä, jossa autetaan toinen toista viemään oman alan ammattilaisuutta ja ammattiosaamista eteenpäin.

Yksi hyvä tapa tutustua uusiin oman alan yrittäjiin on OpeTET-harjoittelut (perusaste ja lukio) tai toisen asteen ammatillisen koulutuksen opettajien työelämäjaksot. OpeTET ja työelämäjaksot ovat opettajien tutustumisjaksoja työelämään. OpeTETin avulla opettajat pääsevät päivittämään oman alansa työelämän osaamistarpeita sekä työn tekemisen tapoja ja keskustelemaan yrittäjien kanssa alan tulevaisuuden kehityssuunnista. Koulutusjakso yrityksessä tarjoaa opettajille näköalapaikan ja mahdollisuuden rakentaa uusia verkostoja työelämään. OpeTETin avulla voidaan tiivistää vuoropuhelua työelämän ja oppilaitosten välillä.

Pirkanmaalaisten yrittäjien haastatteluissa muutamat olivat kokeilleet OpeTETiä tai opettajien työelämäjaksoja yhteistyön syventämisen työkaluna. Tämä koettiin luontevaksi tavaksi tutustua, keskustella tämänhetkisen yhteistyön toimivuudesta (esimerkiksi opiskelijoiden työharjoittelujaksojen kehittäminen) sekä pohtia työelämän osaamistarpeita. Yrittäjät toivoivat opettajien ottavan entistä rohkeammin yhteyttä yrityksiin, mikäli alan tai kyseisen yrityksen toiminta kiinnostaa.

9. Yrittäjyyden oppimisympäristöjen hyvät käytänteet

Yrittäjyyden tuen polku rakentuu erilaisista yrittäjyyden oppimisympäristöistä, jotka tarjoavat oppijoille mahdollisuuden haastaa itsensä yrittäjyyskasvatuksen ja -opintojen parissa. Tähän kappaleeseen on koottu esimerkkejä erilaisista yrittäjyyden oppimisympäristöistä peruskoulusta toiselle asteelle ja korkea-asteelle sekä aloittavan yrittäjän tukipalveluihin.

9.1 YVI – Yrittäjyyskasvatuksen virtuaalinen oppimisympäristö opettajille

Opettajalle on tarjolla laajasti erilaisia yrittäjyyskasvatusta tukevaa materiaalia, johon voi tutustua esimerkiksi yrittäjyyskasvatuksen virtuaalisesta oppimisympäristöstä YVI:stä. Yrittäjyyskasvatuksen virtuaalinen oppimisympäristö on rakennettu valtakunnallisessa YVI-hankkeessa (2009–2013), jossa on keskitytty yrittäjyyskasvatuksen kehittämiseen ammatillisessa sekä yleissivistävässä opettajankoulutuksessa. YVI-oppimisympäristön kehittämisen ohella YVI-hankkeen tavoitteena on ollut vahvistaa yrittäjyyskasvattajien verkostoyhteistyötä, opettajien yrittäjyyskasvatustietoutta ja pedagogisia valmiuksia.

YVI-oppimisympäristö on oiva verkkoympäristö etsiä ideoita ja tutustua erilaisiin yrittäjyyskasvatuksen malleihin sekä valmiisiin materiaaleihin. YVI-hanke järjesti lukuvuonna 2012–2013 valtakunnallisen Connected Educator -kilpailun, jonka tarkoituksena oli nostaa esiin yrittäjyyskasvatuksen verkostoja, jotka kehittävät teemaa erityisesti alakouluissa, yläkouluissa ja toisella asteella. Kilpailuun osallistui seitsemän työtä, josta ykköseksi valikoitui keskisuomalainen verkostomalli. Kilpailutyöt toteutettiin videoina, jotka kuvaavat hyvin yrittäjyyskasvatuksen verkostomaista olemusta, innovatiivisuutta ja toimijoiden laajaa kenttää.

9.2 Yrittäjyyskasvatus perusopetuksessa

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa yrittäjyyskasvatus on kaikki aineet läpileikkaavana aihekokonaisuutena, jonka toteuttaminen on kaikkien opettajien vastuulla. Nyt menossa oleva opetussuunnitelmauudistus haastaa koko työyhteisön uudelleen pohtimaan oppilaiden tulevaisuuden avaintaitojen kehittämistä koko opinpolun aikana. Opetussuunnitelmauudistuksessa on tavoitteena ottaa kaikki opettajat mukaan kehittämään oppilaitosten toimintakulttuuria ja oppimisympäristöä, ei vain päivittämään oppituntien sisältöjä uutta opetussuunnitelmaa vastaavaksi.

Case: Jyväskylän perusopetuksen yrittäjyyskasvatuksen strategia 2013–2016

Jyväskylän perusopetuksessa yrittäjyyskasvatus on valittu yhdeksi painopistealueeksi, jota kehitetään tulevina vuosina kaikissa perusopetuksen yksiköissä. Jyväskylän perusopetuksen yrittäjyyskasvatusta ohjaa visio "Ei koulua vaan elämää varten".

Yrittäjyyskasvatuksen strategia on koottu tiiviisti viiteen osaan:

1. Visio – Jokainen rakentaa omaa mahdollisuuksien maailmaa
2. Johtajan työkalupakki – Konkreettiset työyhteisön johtamisen ja sitouttamisen välineet
3. Pedagogiset mallit opettajille – Näin jokainen opettaja pääsee alkuun
4. Koulu–yritys-yhteistyön opas – Välineet työelämäyhteistyön rakentamiseen
5. Strategiset valinnat – Pidemmän tähtäimen tavoitteet Jyväskylän perusopetuksen yrittäjyyskasvatuksessa.

Alakoulussa yrittäjyyskasvatuksessa lähdetään liikkeelle lapsen omaehtoisen tekemisen ja yritteliäisyyden tukemisessa osana muuta opetusta. Oma yritys työpaikkana -näkökulmaa voidaan tuoda esille esimerkiksi ammattien esittelyn yhteydessä ja oman tulevaisuuden hahmottelussa. Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteiden eteenpäin vieminen on vahvasti pedagoginen kysymys, sillä alakoulun yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet liittyvät oppilaiden vastuunottamiseen, päätösten tekemiseen, neuvottelu- ja ongelmanratkaisutaitoihin ja luovuuteen. Opettajan omat valinnat sekä kiinnostuksen kohteet vaikuttavat yrittäjyyskasvatuksen sisältöön ja toteutustapaan alakouluissa. Olennaista on miten asioita tehdään, ei niinkään se mitä tuodaan esille.

Case: Yrittäisit edes -materiaali

Kajaanin opettajankoulutuksen Yrittäisit edes -materiaali on koottu luokanopettajaopiskelijoiden ideoimana. Materiaalista löytyy esimerkkejä eri oppiaineisiin liittyvistä yrittäjyyskasvatusaiheisista oppitunneista ja -jaksoista. Jokaisesta materiaalista löytyy opettajan ”apulistat”, jossa löytyy jakson tavoitteet, sisällöt, työmuodot ja mahdolliset tarvikkeet. Jokaisen esimerkin taustalla on yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ja opetussuunnitelma, joita toteutetaan toiminnallisilla menetelmin.

Case: Yrityskylä

Marraskuussa 2013 avataan Pirkanmaalle oma kolmivuotinen Yrityskylä. Kaikilla Pirkanmaan peruskoulun kuudesluokkalaisilla on mahdollisuus tulla harjoittamaan talous- ja työ-

elämätaitojaan Yrityskylässä. Kolmen vuoden aikana Yrityskylässä Pirkanmaalla vieraillee liki 15 000 alakoulun 6.-luokkalaista. Kolmivuotinen Yrityskylä Pirkanmaa -oppimisympäristö toteutetaan yhteistyössä Taloudellisen tiedotustoimisto TATin, Tampereen kaupunkiseudun kuntien ja muiden Pirkanmaan alueen kuntien kanssa.

Yrityskylä on 6.-luokkalaisille suunnattu yhteiskunnan, työelämän ja yrittäjyyden oppimisympäristö. Yrityskylä-päivään johdattaa opetussuunnitelmaan perustuva kymmenen oppitunnin materiaali, jonka avulla orientoidutaan aiheeseen ja valmistellaan omaa roolia Yrityskylä-päivässä. Kolmevuotinen Yrityskylä-projekti linkittyy yrittäjyyden tuen polun rakentamiseen kiinteästi, ja koko Tampereen yrittäjyyskasvatuksen tueksi tullaan saamaan tutkimustietoa, kun Tampereen kaupungin perusopetuksesta saadaan irrotettua yrittäjyydestä väitellyt FT, KL Auli Ojala tekemään syksystä 2013 alkaen Tampereen Yrityskylään liittyvää seurantatutkimusta.

Haastatelluissa Tampereen kaupungin yläkouluihin yrittäjyyskasvatus nähtiin tärkeänä osana yläkoulun arkea. Oman koulun yrittäjyyskasvatuksen ja -opintojen mallia halutaan kehittää yhdessä aineopettajien kanssa ottaen huomioon yrittäjyyskasvatuksen yleiset tavoitteet opetussuunnitelmissa. Yrittäjyyden valinnaisaineita on tarjolla vähän ja uusia innostavia tapoja käsitellä yrittäjyyttä valinnaisaineena kaivataan. Yrittäjyyskasvatus liittyy tiiviisti joustavan perusopetuksen toteutukseen, ja JOPO-luokkatoimintaa ollaan testattu ja viädään eteenpäin yläkouluihin.

”Yrittäjyyskasvatuksen kehittämistyössä näen tärkeänä parhaiden mallien ja käytäntöjen jakamisen opettajien kesken. Olisi hienoa kuulla mikä eri kouluasteilla ja eri oppilaitoksissa on toiminut ja mikä ei. Sen perusteella voisi saada uusia ideoita omaan työhön ja koulun toimintaan.”

– Yläkoulun opettaja

”Yrittäjyyskasvatuksesta on ollut paljon yleisluonteisia koulutuksia ja tilaisuuksia. Kaipaamme opettajille täydennyskoulutusta, jossa syvennyttäisiin tiettyyn aiheeseen ja uusiin pedagogisiin menetelmiin, jotta koulutuksessa opittu näkyisi konkreettisesti koulun toiminnassa.”

– Yläkoulun opettaja

Yrittäjyyskasvatus ja tulevaisuuden työelämätaitojen kehittäminen on esillä OPS2016 esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman uudistamisessa. Opetussuunnitelman perusteiden uudistaminen pyrkii rakentamaan paremmat edellytykset koulun kasvatustyölle, oppimiselle ja kestäväen tulevaisuuden rakentamiselle. OPS2016-työn tavoitteena on haastaa opettajat käymään arvokeskusteluja, pohtimaan pedagogiikan sekä oppimisympäristöjen kehittämistä ja opettajan roolia nuorten ohjaajana tulevaisuuteen. OPS2016-työn lähtökohtana on

luoda perusteet tulevaisuudessa tarvittavalle sivistykselle ja laaja-alaiselle osaamiselle. (OPS2016.)

Case: Riihenmäen koulun yritysluokka, Mäntsälä

Riihenmäen koulussa on toiminut yritysluokka vuodesta 2008 alkaen. Yrittäjyysluokan toiminnassa korostetaan toiminnallisia, tutkivia ja omaan vastuunottoon kannustavia työtapoja. Tämä toteutuu erilaisten projektien kautta. Jokainen luokka jakaantuu tiimeihin, joissa työskennellään, ja oppiminen perustuu omaehtoiseen tekemiseen, tiimioppimiseen ja itsensä voittamiseen. Yrittäjyysluokalle haetaan 6. luokalla, ja yläkoulun aikana yrittäjyyttä opiskellaan yhteensä 11 kurssia. Yrittäjyysluokasta on Riihenmäen koulussa saatu hyviä kokemuksia, ja tekemisen tarmo heijastuu yrittäjyysluokkien kautta koko koulun toimintaan rikastuttaen koulun arkea erilaisten tapahtumien ja tempausten kautta.

9.3 Yrittäjyyskasvatus lukiossa

”Tampereen yliopiston normaalikoulussa yrittäjyyskasvatus on valittu lukiokoulutuksen painopistealueeksi. Yrittäjyyskasvatus on osa lukion strategiaa ja sitä kehitetään systemaattisesti. Meillä kehitetään Business Norssia, joka on talous- ja elinkeinoelämän linja meidän lukiossa. Talous- ja elinkeinoelämään painottunut linja antaa opiskelijoille hyvää pohjaa haakeutua elinkeinoelämän johto- ja asiantuntijatehtäviin. Linjalla hyödynnetään laajasti ongelmakeskeistä oppimista, uudenlaisia pedagogisia menetelmiä ja yritys yhteistyötä.”
– Tampereen normaalikoulu

Yrittäjyyskasvatuksen kehittäminen nähdään tärkeäksi myös lukiokoulutuksessa. Haastattelussa nousi esille, että lukiot olisivat kiinnostuneita tiivistämään yhteistyötä muiden oppilaitosten kanssa. Toisen asteen ammatillisen koulutuksen kanssa haluttaisiin kehittää käytännön yhteistyötä yrittäjyysopintojen toteutuksessa esimerkiksi yhteisen kurssitarjottimen kautta. Minihaastattelussa keskusteltiin myös Akateemisen yrittäjyyden polusta, jonka rakentamisen kautta voitaisiin tiivistää yhteistyötä korkeakoulujen kanssa. Lukiot haluaisivat olla mukana kehittämässä maakunnallista yrittäjyyden tuen mallia, koska se auttaa tulevaisuuden kilpailukyvyyn rakentamisessa ja tarjoaa opiskelijoille näköalapaikkoja tulevaisuuden työelämän haasteisiin.

Case: Muuramen yrittäjyyslinja

Muuramen lukio on profiloitunut yrittäjyyskasvatukseen. Lukion johtavana ajatuksena on Y3-arvot: yrittäjyys, ympäristö ja ylioppilaskirjoitukset. Lukion resurssit ja sisällöt kohden-

netaan näiden arvojen ympärille. Lukion opettajat on jaettu kahteen tiimiin: yrittäjyystiimi ja ympäristötiimi. Näissä tiimeissä on mukana myös opiskelijajäseniä, ja tiimien tehtävänä on pitää teemaa esillä kouluvuoden aikana. Yrittäjyyskasvatusta pyritään tuomaan kaikkien oppiaineiden sisälle työtapoina, menetelminä, aihealueina ja yritys yhteistyönä. Lukiossa on tarjolla kymmenen kurssia yrittäjyysopintoja, joita opiskelijat voivat valita koko opintojen ajan. Lisäksi lukiossa toimii työosuuskunta KISÄLLI, jonka kautta oppilaat voivat toteuttaa omia projekteja ja tehdä erilaisia työtehtäviä yrityksille. Ideana on, että osuuskunta tarjoaa oppilaille mahdollisuuden oppia yrittäjyyttä, oma-aloitteisuutta, suunnitelmallisuutta ja nostaa palkkaa tehdystä työstä. (Muuramen lukio.)

9.4 Ammatillisen koulutuksen yrittäjyyden oppimisympäristöt

Case: Keikkailu, Salon seudun ammattiopisto

Salon seudun ammattiopiston Keikkailu-oppimisympäristö on tutustumisen arvoinen yrittäjyyden oppimisympäristö. Oppimisympäristö on toteutettu tiiviissä yhteistyössä HOPE-hankkeen ja -verkoston kanssa. Hankkeen yhteistyökumppaneina on ollut Länsi-Pirkanmaan koulutuskuntayhtymä, Ikaalisten käsi- ja taideteollinen oppilaitos (yhteyshenkilö: Maria Käkelä) ja Sastamalan koulutuskuntayhtymä – Tyrvään käsi- ja taideteollinen oppilaitos (yhteyshenkilö: Mauri Mäkelä). Hankkeen tavoitteena on ollut muuttaa toimintakulttuuria oppijalähtöiseksi, kehittää tiimioppimista, kannustaa yrittäjyyteen ja oppia käyttämään sosiaalista mediaa oman liiketoiminnan tukena.

Keikkailu tarjoaa opiskelijoille mahdollisuuden suunnitella, ideoida ja toteuttaa itseään innostavia asioita yhdessä muiden kanssa. Keikkailussa oppimisprosessin omistajuus on oppijalla. Keikkailussa oppija/oppijatiimi tekee töitä yrittäjinä. He hankkivat itselleen asiakkaan, jonka jälkeen he alkavat ottaa haltuun asiakastyön ammattitaitovaatimuksia. Asiakastöiden kautta oppijalle muodostuu laaja osaamisportfolio ja näkemys alan ammattivaatimuksista sekä tavasta tehdä yhteistyötä erilaisten asiakkaiden kanssa. Keikkailussa olennaista on opettajan roolin muutos opettajasta valmentajaksi ja oppijalähtöisyyden sekä tiimioppimisen sekä verkostojen merkityksen korostuminen. Pedagogisesti Keikkailussa hyödynnetään tutkivan oppimisen, tiimioppimisen, tekemällä oppimisen ja pbl- eli problem based learning -malleja.

Keikkailu-oppimisympäristöön on helppo tutustua case-esimerkinä, koska esimerkiksi opetussuunnitelma on rakennettu visuaaliseksi kuvaksi, joka auttaa oppijaa näkemään opetussuunnitelman kokonaisuuden ja auttaa hahmottamaan mitä kaikkea ammattiin kuuluu. Oppimisympäristön verkkosivuilta löytyy myös visuaalinen kuvaus valmentajan, oppijan ja tukihenkilön roolista Keikkailu-prosessin aikana. Keikkailu-oppimisympäristön internet-

sivuille on koottu laaja kuvaus oppimisympäristöstä, visuaalinen opetussuunnitelma ja case-esimerkkejä.

Case: Yrittäjyyskoulu Kääntöpiste, Jyväskylän ammattiopisto

Yrittäjyyskoulu on innovatiivinen oppimisympäristö, joka toimii yrittäjyyden oppimispaikkana. Jyväskylän ammattiopiston yrittäjyyskoulua nimitetään Kääntöpisteeksi. Yrittäjyysopinnot kutsuvat opiskelijoita matkalle kohti unelmia. Kaikki ammattiopiston opiskelijat lähtevät Varikolta ja etenevät halutessaan Lämmittelyajojen kautta Ajoihin ja Ruutulipulle. Kaikki opiskelijat suorittavat vähintään 5 opintopistettä kaikille pakollisia yrittäjyysopintoja, mutta halutessaan opiskelija voi valita jopa 39 opintopistettä yrittäjyyttä. Jokaisen opintokokonaisuuden kohtaan on malliin kuvattu mitä yrittäjyyden muotoa opintokokonaisuus tarkastelee, oppimismenetelmät, oppimisympäristöt, kehittämiskohteet ja harjoiteltavat taidot. Yrittäjyyskoulu on selkeä yrittäjyysopintojen kokonaisuus, jonka voi valita kuka tahansa ammattiopiston opiskelija. Opintojen aikana on mahdollisuus perustaa oikealla rahalla toimiva yritys, joka tuottaa palveluja ja tuotteita. Yritysmuoto voi olla esimerkiksi NY-yritys, harjoitusyritys, osuuskunta tai toiminimi.

Jyväskylän ammattiopiston yrittäjyyskoulu Kääntöpisteessä keskiössä on oppijalähtöisyys, oikeat kokeilut ja tekeminen yhdessä asiakkaan kanssa, tiimioppiminen, opettajan rooli valmentajana sekä yhteistyö paikallisten yritysten ja yrittäjyyskasvatusverkoston kanssa.

9.5 Korkeakoulujen yrittäjyysopinnot ja yrittäjyyskasvatus

Tämän esiselvitystyön aikataulun puitteissa yrittäjyyden kehittämisen parissa työskentelevät korkeakoulujen edustajat tavoitettiin vasta elokuussa. Tampereen ammattikorkeakoulussa, Tampereen yliopistossa ja Tampereen teknillisessä yliopistossa tehdään kehittämistyötä liittyen yrittäjyyden tuen polun rakentamiseen niin akateemisen yrittäjyyden kuin muunkin yrittäjyyden osalta. Korkeakoulujen näkemyksiin maakunnallisesta yrittäjyyden tuen polun rakentamisesta, akateemisen yrittäjyyden edistämisestä ja ylipäänsä yritteliäiden työntekijöiden kasvattamiseen koottiin muutamia korkeakoulujen avainhenkilöitä yhteen tilaisuuteen 3.9.2013. Tämän vuoksi korkea-asteen osuutta tässä esiselvitystyössä täsmennettiin vielä syyskuussa. Tähän kappaleeseen on koottu yleiskuvaus korkeakoulujen yrittäjyys-, innovaatio- ja työelämäyhteistyön kehittämisen paikoista.

Korkeakouluissa erityisesti Tampereen teknillisellä yliopistolla (Tallissa) ja Tampereen ammattikorkeakoulussa (Y-kampuksella ja Proakatemiassa) on käyty yhteisiä keskusteluja yrittäjyyden edistämisestä ja kehittämisestä.

Tampereen ammattikorkeakoulussa TAMKissa yrittäjyyttä kehitetään Y-kampuksen toiminnan kautta, ja yrittäjyyskasvatus on tärkeä osa ammattikorkeakoulun strategiaa. Myös Tampereen teknillisessä yliopistossa ja Tampereen yliopistossa yrittäjyyskasvatus ja yrittäjyyden kehittäminen nähdään tärkeänä.

Tampereen teknillisellä yliopistolla opiskelijoita sparrataan yrittäjyyden polulla erilaisin keinoin. Yrittäjyysopinnot kuuluvat kaikkien uusien opiskelijoiden opintosuunnitelmiin, ja tavoitteena on, että opiskelijoita kasvatetaan yrittäjyys- ja innovointiajatteluun opintojen aikana. Talli on Tampereen teknillisen yliopiston innovaatioihin ja yrittäjyyteen keskittynyt palvelupiste, joka tukee yrittäjyyttä ja innovaatioiden edistämistä sekä esiintuloa TTY:llä.

Tampereen yliopistossa yrittäjyyskasvatus ja yrittäjyysopinnot nähdään tärkeänä osana yliopiston toimintaa, vaikka sen ei ole perinteisesti nähty liittyvän Tampereen yliopiston tutkimuksen kärkijoukkoon. Tällä hetkellä akateemisen yrittäjyyden vahvistaminen ja yrittäjyyskasvatus nähdään tärkeäksi osaksi Tampereen yliopiston toimintaa. Tampereen yliopistolla toimii palveluinnovaatiokeskus, jonka keskeisin tehtävä on koota ja kanavoida Tampereen yliopiston palveluosaamista ja asiantuntijuutta elinkeinoelämän ja julkisrahoitteisten toimijoiden tarpeisiin.

Yrittäjyys tuodaan Tampereen ammattikorkeakoulussa selkeästi esille yhtenä uravaihtoehtona. Yrittäjyyttä edistävät hankkeet ja tasokas yrittäjyysopetus antavat opiskelijoille hyvät mahdollisuudet yrittäjyysosaamisen kartuttamiseen ja omien liikeideoiden kehittämiseen. TAMKin seitsemän eri koulutusala ja laajat yhteistyöverkostot tarjoavat erinomaiset lähtökohdat yrittäjyyden edistämiseen. Yrittäjyysopetukseen kuuluu useasti käytännön yhteistyö alueen yritysten kanssa. Yritykset hyötyvät opiskelijoiden osaamisesta muun muassa erilaisten työelämäprojektien ja kehittämistehtävien kautta. Yrittäjyys on vahvasti esillä TAMKin strategiassa. Yrittäjämäinen toimintatapa, yrittäjyyden arvostus sekä yrittäjyyspedagogiikka ovat tärkeä osa TAMKin arvoja, toimintaperiaatteita ja painopistealoja. Y-kampuksen kautta opiskelijat voivat hakeutua TAMKin yrittäjyysopintoihin, tehdä projekteja ja kokeilla omia bisnesideoita.

Proakatemia on Tampereen ammattikorkeakoulun yrittäjyyden yksikkö. Proakatemiassa opiskelee ja valmistuu nuoria tiimiyrittäjiä monipuolisesti liiketalouden alalle. Proakatemia tarjoaa mahdollisuuden ryhtyä tiimiyrittäjiksi, kansainvälistyä ja hankkia ainutlaatuinen verkosto työelämästä jo opintojen aikana.

Entre (Entrepreneurial Tampere) on Tampereen korkeakoulujen yhteistyöverkosto, joka edistää yrittäjyyttä ja yrittäjähenkkeä opiskelijoiden ja henkilökunnan keskuudessa. Entre on

osa korkeakoulujen Unipoli Tampere -yhteistyötä. Unipoli nähdään tärkeäksi tahoksi korkeakoulujen välisen yhteistyön selkiyttäjänä.

Tällä hetkellä korkeakouluissa keskustellaan yrittäjyysopintojen yhteisestä vapaavalintaisten kurssien tarjottimesta, jotta välttyttäisiin yrittäjyyskurssien päällekkäisestä tarjonnasta ja lisättäisiin opiskelijoiden liikkuvuutta sekä keskinäistä vuorovaikutusta. Yhteiselle näemykselle pirkanmaalaisesta yrittäjyyden tuen polusta on tarvetta. Kehittämistyö nähdään hedelmällisimpänä korkeakoulujen kesken. Vuorovaikutus toisen asteen oppilaitosten kanssa nähdään hyödyllisenä tiedon välittämisen näkökulmasta sekä nuorten yrittäjyys- ja työelämätaitojen eteenpäin viemisen näkökulmasta. Yrittäjyys uravaihtoehtona -ajattelumalli halutaan viedä kaikissa korkeakouluissa koko organisaatioon, jotta uravaihtoehto tulisi esille muuallakin kuin yrittäjyysopinnoissa.

Tampereen keskustassa Finlaysonin alueella toimii Uusi Tehdas. Uuden Tehtaan toiminnasta vastaa innovaatioyhtymä Hermia. Uuden tehtaan osia ovat Demola, Protomo, Suuntaamo ja kiihdyttämöpalvelut. Demola on tamperelaisten yliopistojen ja ammattikorkeakoulun yhteinen projekti, joka tarjoaa opiskelijoille uudenlaisen oppimis- ja innovaatioympäristön työskennellä aitojen yritys- ja työelämäprojektien parissa. Demolan tavoitteena on lisätä opiskelijoiden työelämäyhteyksiä, kannustaa opiskelijatiimejä tekemään tuote- ja palveludemoja yhteistyössä yritysten kanssa ja työelämän toimeksiannosta. Protomossa monialaiset ammattilaiset ideoivat ja synnyttävät rahoituskelpoisia yrityksiä. Suuntaamossa kuka tahansa voi ottaa osaa elinympäristön, tuotteiden ja palveluiden kehittämiseen. Kiihdyttämössä sparrataan ja valmennetaan potentiaalisia alkavia yrityksiä. Kokonaisuudessaan Uusi Tehdas tarjoaa opiskelijoille, yrittäjille, kehittäjille ja yrittäjiksi ryhtyville monipuolisen kattausten tukea, apua ja energiaa oman unelmatulevaisuuden rakentamisessa.

10. Ammatillisen koulutuksen TOP 4 yrittäjyyden kehittämisen työkalua

10.1 Nuori Yrittäjyys -ohjelmat

Nuori Yrittäjyys ry:n (NY) tarkoitus on edistää yrittäjämäistä asennetta ja aktiivista toimintaa nuorten keskuudessa Suomessa lisäämällä nuorten yrittäjyystietoa, yrittäjyyskokemuksia, työelämävalmiuksia ja oman talouden hallintaa. NY tarjoaa erilaisia opinto-ohjelmia 7–25-vuotiaille nuorille koulujen ja oppilaitosten kautta. NY-yrittäjyyskasvatuksen polku on 10 opintopisteen suuruinen paketti, jossa on malleja ensiopetuksesta korkeakouluihin.

NY-opinto-ohjelmiin kuuluu valmis oppimateriaali nuorille, opettajan opas ja ohjelman käyttöön tarkoitettua tukimateriaalia. Ennen ohjelmien käyttöön ottoa opettajat osallistuvat NY-ohjelmakoulutukseen, jossa käydään läpi mallit, niiden toteutus ja tukimateriaalit.

Nuori yrittäjyys tarjoaa laajan valmiiksi rakennetun paketin yrittäjyysopintojen toteuttamiseen. NY-yritys on opiskelijoille erinomainen väline kokeilla ja opetella yrittäjyyttä sekä yritteliästä tapaa tehdä töitä. Ohjelma tarjoaa selkeän kokonaisuuden ja materiaalit, jotka opettajan on helppo ottaa käyttöön osaksi opetusta. NY-yrityksien avulla on saatu hyviä tuloksia erityisesti ammatillisessa koulutuksessa. Vuosi Yrittäjänä -ohjelman toteuttaminen edellyttää opettajalta pedagogista osaamista ja rohkeutta toimia valmentajana. NY – Vuosi yrittäjänä edellyttää opiskelijoiden omaehtoisuutta ja tahtoa kokeilla yrittäjyyttä, koska pakollisena oppimismenetelmänä yrittäjyys voi jäädä paperin pyörittelyn tasolle. NY-ohjelmien käyttöönotto ei kuitenkaan ole yksinään riittävä ratkaisu oppilaitoksen yrittäjyyskasvatuksen kokonaisvaltaiseen toteutukseen.

10.2 HOPE

HOPE-kehittämishankkeen ja -toiminnan tavoitteena on yrittäjyyden oppimisympäristöjen synnyttäminen oppilaitoksiin ja koulutuskuntayhtymiin. Oppilaitokset haastavat itsensä oman oppimisympäristönsä synnyttämiseen, sen toiminnan käynnistämiseen ja edelleen kehittämiseen. Kaikkien toimien päämäärä on opiskelijoiden yrittäjyysvalmiuksien nostaminen.

HOPE-valmennusohjelma on oppimis- ja kehitysohjelma opettajan henkilökohtaisten valmentajuustaitojen sparraamiselle ja oppimiselle. Ohjelman aikana kehitetään myös oppilai-

toksen käytänteitä ja pedagogiikkaa yrittäjyyskasvua edistäväksi. Lisäksi HOPE-valmennusohjelma verkottaa siihen osallistuvia toimijoita. HOPE-valmennusohjelmassa hyödynnetään Jyväskylän ammattikorkeakoulun Tiimiakatemiassa 20 vuoden aikana kehitettyjä pedagogisia oppimismenetelmiä ja -ympäristöjä.

10.3 Pedagogiset osuuskunnat

Osuuskunnat tarjoavat opiskelijoille mahdollisuuden kokeilla omia liikeideoita, kehittää yrittäjävalmiuksia ja testata yrittäjyyttä. Osuuskuntamallien kehittäminen oppilaitoksiin on tärkeää, koska niiden kautta opiskelija voi hankkia omaa asiakaskuntaa ja kehittää yritystoimintaa ennen oman yrityksen perustamista. Samalla osuuskunnassa opitaan yhdessä tekemistä ja vastuunkantoa.

Oppilaitosten yrittäjyysopintojen ja oppimisympäristöjen kehittämiseen on menossa useita hankkeita (esim. HOPE, TOY, Pyri2). Vuoden 2013 loppuun saakka kehitetään Pirkanmaan ammatillisten oppilaitosten oppimisympäristöjä PYRI2-hankkeessa, jonka tavoitteisiin kuuluu ammatillisten oppilaitosten yhteistyön ja toisilta oppimisen lisääminen. Tämän hankkeen tuloksia voidaan hyödyntää maakunnallisen yrittäjyyden tuen mallin rakentamisessa.

10.4. Työssä oppiminen yrittäjänä

TOY – työssä oppiminen yrittäjänä on uudenlainen tapa opiskelijoille tehdä työssäoppimisyksöt yrittäjänä. Ideana on, etteivät työtehtävät ole valmiiksi annettuja vaan jokainen opiskelija etsii itse asiakkaansa ja tekee toimeksiantonsa heille. Tehdyistä töistä pyydetään rahaa, joka ohjataan opiskelijalle juridisen yhtiön kautta (esim. osuuskunta). Näin opitaan yrittäjyyttä käytännössä. Työssäoppimisyksön aikana opiskelijat osallistuvat valmennuspäiviin, jossa keskustellaan toimeksiannoista ja opitaan yrittäjyyttä yhdessä toisten kanssa. TOY-mallin käyttöönotto edellyttää oppilaitoksen yrittäjyyden oppimisympäristöjen kehittämistä, vastuun antamista opiskelijoille ja opettajan siirtymistä valmentajaksi. TOY-mallia ovat toteuttaneet erityisesti HOPE-valmennuksessa olleet opettajat. TOY-mallin kehittäminen omaan oppilaitokseen edellyttää esimerkiksi NY – Vuosi yrittäjänä -mallin käyttöönottoa ja osuuskuntatoiminnan käynnistämistä omassa oppilaitoksessa.

10. Maakunnallisen yrittäjyyden tuen mallin kokoaminen, kirjoittaminen ja mallintaminen
11. Maakunnallisen yrittäjyyden tuen mallin kommentointi ja hyväksyminen
12. Oppilaitoskohtaiset tai alueellisten toimenpidesuunnitelmien kasaaminen
13. Kehittämistyön jalkautus Pirkanmaalle
14. Arviointi, jatkon askelmerkit ja pysyvistä käytänteistä sopiminen

Haastatellut oppilaitokset ja sidosryhmät

Ahlmanin opisto, rehtori Tarja Hovila
Ahlmanin opisto, apulaisrehtori, nuorisokoulutus Taina Eweiss
Tampereen ammattikorkeakoulu, Proakatemia valmentaja Leena Varis
Tampereen ammattikorkeakoulu, Y-Kampus projektipäällikkö Mikael Juntunen & Lauha Peltonen
Tampereen kaupunki perusopetus, Tesoman koulu, rehtori Panu Pitkänen
Tampereen kaupunki perusopetus, Hatanpään koulu, rehtori Arto Nieminen
Tampereen seudun ammattiopisto Tredu, koulutuspäällikkö Kimmo Kumpulainen
Tampereen seudun ammattiopisto Tredu, yritysinnovaattori Tarja Nieminen
Tampereen teknillinen yliopisto, lehtori Seppo Laukkanen
Tampereen palvelualojen ammattioppilaitos, pedagoginen rehtori Riikka Haavisto
Tampereen yliopiston normaalikoulu, rehtori Arja Aalto-Laaksonen
Tampereen yliopisto, Palveluinnovaatiokeskus, erityisasiantuntija Anne Tuhkunen
Länsi-Pirkanmaan koulutuskuntayhtymä LPKKY, kehitysjohtaja Heikki Haavisto
Länsi-Pirkanmaan koulutuskuntayhtymä LPKKY, projektipäällikkö Minna Erkko
Sastamalan koulutuskuntayhtymä Sasky, kuntayhtymäjohtaja/rehtori Antti Lahti
Valkeakosken ammatti- ja aikuisopisto VAAO, rehtori Raimo Alarova
Valkeakosken ammatti- ja aikuisopisto VAAO, vt. toimialajohtaja Pirjo Hauvala
Ylöjärven lukio, rehtori Jarkko Tuomennoro
Ylöjärven perusopetus, Moision koulu, rehtori Tuija Hirsilä-Peussa
Kauppakamari, apulaisjohtaja Markus Sjölund
Tampereen kaupunkiseudun elinkeino- ja kehittämissyhtiö Tredea Oy, toimitusjohtaja Päivi Myllykangas
Pirkanmaan oppisopimuskeskus, oppisopimusjohtaja Pirjo Järvinen
Pirkanmaan oppisopimuskeskus, koulutustarkastaja Päivi Kalliokoski
Pirkanmaan Yrittäjät/ Ensimetri/Pirkanmaan YES, aluepäällikkö Elina Ruuskanen
Saku ry, toiminanjohtaja Saija Sippola

Pirkanmaalaiset yrittäjät: 8 pienten ja keskisuurten yritysten edustajaa

Linkit hyviin käytänteisiin

Business Norssi <http://www.uta.fi/normaalikoulu/bn/index.html>
Demola www.demola.fi
Entrepreneurial Tampere <http://en3.fi>
Ensimetri <http://www.ensimetri.fi>
HOPE www.hope.fi
Joustava perusopetus, Jopo-toiminta http://koulut.tampere.fi/hatanpaa/lomakkeet/JOPO-esite_2013-2014.pdf
Jyväskylän ammattiopiston Yrittäjyyskoulu <http://yrittajyyskoulu.info>
Jyväskylän ammattikorkeakoulun Tiimiakatemia, www.tiimiakatemia.fi
Kasvu yrittäjyyteen -hanke <http://193.208.197.11/kasvuyrittajyyteen/>
Keski-Suomen lukiohanke <http://peda.net/veraja/lukiohanke>
Lukiosta työelämään -julkaisu <http://peda.net/veraja/lukiohanke>
Nuori Yrittäjyys ry www.nuoriyrittajyys.fi
Muuramen lukio <http://peda.net/veraja/muurame/yrittajyyskasvatus/lukio>
Mäntsälän Riihenmäen koulun yrittäjyysluokka <http://www.mantsala.fi/riihen/yrittajyysluokka/>
OpeTET <http://www.opetin.fi/kehitaopetustasi/opetet.html>
OPSOPO-hanke <http://villinikkarit.fi/palvelut/mika-on-sun-juttu-opsopo/>
OPS2016 esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman uudistaminen www.ops2016.fi
Pirkanmaan maakuntastrategia 2040 <http://www.pilkahdus.fi/fi/nae-tulevaisuuteen/projektit/yhteismuutos-2040/maakuntastrategia>
Pirkanmaan yrittäjyyden oppimisympäristöjen kehittämishanke, Pyri2, www.ahlman.fi/pyri2
Protomo www.protomo.fi
Salon seudun koulutuskuntayhtymä/Salon seudun aikuisopisto Keikkailu-oppimisympäristö <http://keikkailuoppimisymparisto.blogspot.fi>
Suuntaamo <http://www.suuntaajat.fi>
TOY – työssä oppiminen yrittäjänä http://www10.edu.fi/ammattipeda/?sivu=toy_osuuskunnasta_oppia
Uusi tehdas www.uusitehdas.fi
YES goes to lukio -hanke <http://www.yes-keskus.fi/yes/yes-projektit/yes-goes-to-lukio/>
YES Pirkanmaa <http://pirkanmaa.yes-keskus.fi>
Y-kampus <http://www.y-kampus.fi/tamk-yrittajyysopinnot/>
Yrittäjyyskasvatuksen mittaristo <http://developmentcentre.lut.fi/hankesivusto.asp?hid=7>
Yrittäjyyskasvatuksen virtuaalinen oppimisympäristö www.yvi.fi
Yrityskylä www.yrityskylä.fi
Varsinais-Suomen yrittäjyyskasvatuksen strategia. http://varsinais-suomi.yes-keskus.fi/yrittajyyskasvatuksen_strategia/

Selvityksen tiivistelmä liitteen 1 diaesityksessä